

Paraules de presentació a Marià Villangómez: una aproximació

per Jaume Marí i Prunella

Text llegit per J. Marí al Club Diario de Ibiza el dia de la presentació del seu llibre Marià Villangómez: una aproximació i amablement cedit per ser publicat en la revista Eivissa.

Eivissa, 23 de març de 2007

Bona nit a tothom.

Se'm fa una mica estrany parlar aquí, davant de tots vosaltres, de Marià Villangómez. Però, si més no, penso que no és casualitat i que tot remet al producte d'una il·lusió. És ben curiós que hagi de ser aquí, a Eivissa, on es faci aquest acte de presentació, i no pas a qualsevol indret de Catalunya. I amb això no vull desmerèixer en absolut l'acolliment que per part de *Diario de Ibiza* he tingut, cosa que agraeixo, i molt, sinó cridar l'atenció —i no sóc l'únic que ho ha fet ni ho farà—, sobre la curtedat de mires per què travesa la cultura catalana.

Fa ben poc, al diari *Avui* de 21 de febrer, l'escriptor i crític Sam Abrams comentava a propòsit d'una suposada penalització d'autors i d'iniciatives sorgits de la perifèria:

“No creuen que hi hagi una situació de penalització? Fem la prova amb quatre casos recents que representen les quatre categories possibles de càstig i ja ho veuran de seguida. El primer cas és el d'un autor perifèric que, per qüestions de l'extensió de la seva obra, necessitaria que una editorial potent de Barcelona assumís la publicació de la seva producció. Aquest és el cas del poeta, prosista, dramaturg i traductor Marià Villangómez. Els eivissencs, que no disposen d'una indústria editorial prou gran, fan el que poden, que és, sobretot, estudiar el llegat del gran poeta. Així han sortit dues monografies en el darrer any: *Ales que s'obriran a un nou embat. Escrits recents sobre Marià Villangómez*, de Jean Serra, i *Marià Villangómez: una aproximació*, de Jaume Marí i Prunella. Els illencs compleixen mentre les grans editorials catalanes amb seu a Barcelona fan el sord a la crida i Marià Villangómez no

ha tingut una edició de la seva obra des de l'any 1986! I voldria saber exactament on pretén anar la literatura catalana sense Marià Villangómez.”

I l'article continua amb més casos de penalització. Jo sóc barceloní, però part de les meves arrels pertanyen a Eivissa, de la qual cosa em sento molt i molt satisfet. Certament, on pretén anar la literatura catalana sense Marià Villangómez? Jo no ho sé. Ara bé, no crec que arribi gaire més lluny d'on es troba ara, que és ben poc. I tot plegat malgrat Frankfurt, tema sobre el qual no entraré ara, evidentment.

El fet de tenir arrels a Eivissa m'ha permès valorar aquesta illa a partir de les emocions. I sí, potser he estat, i sóc, una persona excessivament emocional en tot el que fa referència a aquesta illa, però, com

**“I voldria saber exactament on pretén anar la literatura catalana sense Marià Villangómez.”
(Sam Abrams)**

pot ser altrament si no és així de Catalunya estant? Com pot ser pensar en aquesta illa sense tenir en compte l'olor antiga —quan tenia olfacte, perquè ara ja no en tinc— dels garrofers i els ametllers, de la immensa gamma de colors que envolta qualsevol mirada paisatgística en caure la tarda, de l'entrada a can Jaume Rafila any rere any, de les parets emblanquinades, des Port de Portinatx quan només era es Port i Portinatx només era Portinatx, de les cares de la pagesia farcides de solcs talment com la terra conreada a mà, sense eines... Bé. Com pot ser tot això i pensar en Eivissa sense emoció? Aleshores, quan tot això era així com dic, jo encara no en sabia res, de Villangómez. Era un al·lot que venia amb els seus pares a passar els estius aquí, que només sabia que el seu avi era eivissenc i que aquest avi li havia presentat gent de la terra. Quina llàstima que ara no em pugui explicar tot allò, al cap de 30 o 35 anys, i jo escoltar-ho d'una altra manera!

Aquests detalls, de ben segur, van ser la base que, anys a venir, constituïrien la motivació principal del

J. Marí Prunella durant la presentació que del seu llibre *Marià Villangómez, una aproximació*, va fer A. Ferrer al Club Diario de Ibiza. (Foto: J. A. Riera, Diario de Ibiza.)

llibre que avui presentem. L'any 2002 jo treballava al Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC), i just l'endemà d'assabentar-me de la mort de Villangómez vaig proposar de fer un estudi introductori de tota la seva obra amb la finalitat que fos, com a mínim, una mica més conegut (val a dir en aquest sentit que Villangómez és del tot inconegut per bona part dels professionals de l'ensenyament de Catalunya, sobretot per la nova fornada d'opositors, interins, etc.). Immediatament vaig rebre el suport de Joaquim Arenas, que aleshores era el cap de secció del SEDEC, i em vaig posar a treballar. L'objectiu era fer una distribució del material elaborat a tots els instituts de secundària, talment com es feia abans amb els dossiers d'El Gust per la lectura (ara ja no, perquè es poden baixar directament d'internet). El temps va passar, com sempre passa, hi hagué crisi governamental, aturada dels pressupostos, jubilació de Joaquim i, en conseqüència, projecte en orris. Ben cert que tot plegat em va decebre, i molt! Però bé, quan no hi ha diners, o diuen que no hi ha diners, ja sabem que la primera qüestió a retocar és tot el que pertoca a l'àmbit cultural, senzillament perquè a qui pot afectar no conèixer Villangómez a Catalunya? Sí, va ser un Premi d'Honor de les Lletres Catalanes l'any 1989, però i què! Amb

tot, no vaig perdre les esperances, però el llibre va romandre uns tres anys al calaix. Durant aquests tres anys, les coses que van passar van ser unes quantes, però no crec que siguin de l'interès de ningú. Fou aleshores que em vaig decidir a trucar directament a les Publicacions de l'Abadia de Montserrat i... quin encert! Justament qui va despenjar el telèfon va ser el pare Massot. Parlàrem una estona d'Eivissa i de les seves coneixences eivissenques, i decidí que li enviés el llibre. I al cap de poc temps ja era al carrer.

Aquesta és la història de la gestació i naixement d'aquest llibre. Ara bé, l'objectiu principal, aquell que jo em vaig proposar des del Servei d'Ensenyament del Català, no crec que s'hagi acomplert ni de bon tros. Perquè, al cap i a la fi, tot i que algú pugui anar a alguna llibreria i comprar-ne un exemplar, en el fons, allò que jo volia, és a dir la plena difusió en l'àmbit de l'ensenyament, crec, si no vaig errat, que no serà possible. I és aquí on, tot fent costat a les paraules de Sam Abrams, em pregunto on pretén anar la literatura catalana sense Villangómez. I no m'ho pregunto necessàriament a partir de l'edició de *Marià Villangómez: una aproximació*, sinó des del punt de vista comparatiu amb relació a tot allò que configura el corpus literari català. Si s'han editat les obres completes de Joan Vinyoli, si s'ha fet una edició crítica de l'obra completa d'Espriu, si les obres de J.V. Foix han estat editades a bastament, si s'ha fet un any Pla, no es poden tornar a editar les obres completes del més excels poeta de les Pitiüses? Per què no es dona continuïtat a les *Obres completes* (en endavant OC) iniciades pel Mall i posteriorment per Columna —aquells famosos dotze volums que van quedar en sis? No se'n pot fer, fins i tot, una edició crítica?

Iniciem, però, unes breus paraules de contingut, tot endinsant-nos en l'obra **objecte de presentació**. Villangómez ja ens anuncia a *Elegies i paisatges* allò que serà el marc dins el qual encabirà els principis fonamentals de la seva obra: la terra com a metàfora de la vida, el vent, el desig i l'impossible, la primavera, la joia i l'amor, la plenitud i el goig, el pas de les estacions, el contrast sol-llum-terra d'una banda i soledat-nit-veu de l'altra, el pagès i el pastor, el poble, la gent i la festa, i el binomi terra i la dona constitueixen la base, a vegades en forma de síntesi de contraris, sobre la qual el poeta ordeix, gairebé de manera constant, una trama que abasta, en el seu conjunt, la globalitat de la condició humana.

L'home, per tant, és el protagonista que, en cos i esperit, creix i aprèn, desenvolupa la seva pròpia condició en una terra que l'envolta i que significa, per ella mateixa, el factor d'aprenentatge. Situem, doncs, Villangómez, al bell mig de la blancor de les cases, dels arbres ombrívols, al costat dels murs, enmig dels camps... i veurem, a partir d'un paisatge qualsevol, la configuració emocional d'un poeta que elabora els mots justament a partir d'un desdoblament de cos i ànima essencials.

Al segon llibre, *Terra i somni* (1943-1946), a banda de confluïr aquests dos aspectes, és a dir, la terra pròpiament dita i l'amor (el somni), s'evidencia una extensió de l'amor en forma de desig. Amb tot, però, Villangómez no perd el vincle amb *Elegies i paisatges*. El manteniment del record i la metamorfosi de l'amor (terra i dona) reforça i duu més enllà el sentit del primer llibre. Però si bé el recorregut terra / amor és constant al llarg de *Terra i somni*, no és debades que el poeta empri, com a paisatge punyent real, tot i la metaforització, la plasmació física, la plasticitat del poema, talment com un artesà que elabora una figura orgànica a base de forma i relleu; una síntesi, en definitiva, de cos i ànima construïda des de la materialitat.

En llegir el poemari podem preguntar-nos quin és el nucli del somni, què és la terra. Ambdós interrogants confluïrien en un únic amor. I és aquí on Villangómez exalta la seva artística virtut creadora. La intersecció, ara, ja és unió i la forma es destaca en el desig:

Oh reclam d'una forma,
d'una tebior viva,
d'una boca que espera
fondre's en dolç murmuri,
música que delata
aquest niu de tendresa
a on l'amor invites.

(Del poema 3 de la sèrie "Amor", p. 123 OC).

Molts són els temes que apareixen en aquest llibre. Ara bé, el poeta s'exalta des de l'experiència i la mirada (*que la vida és la vida i jo mateix sóc jo*, "Enyor de tu", p. 97. OC) una altra vegada com a ésser que abasta l'amor, la terra, el vespre, la lluna, la realitat del somni, la humana bellesa, el pas de les estacions, el fons i la forma, la llum, el vent que tot s'ho emporta i ho torna a dur, el desig que retorna l'afany de vida ("Del desig", p. 111 OC) tot enllaçant amb la "Cançó de vesprada" d'*Elegies i paisatges*. Què hi ha, però, en tot això perquè Villangómez pugui incloure cinc *Poemes del port* en un poemari fet essencialment des del record? Doncs bé, justament allò que ens anuncia d'una manera fidel, a partir de la iniciació com a ésser, al poema 3 de "Primavera" (p. 134-135 OC), la terra:

¿On aniria a veure't, primavera,
sinó a la terra que em somreia infant,
oh carícia materna, al meu voltant?

Un ésser que retorna, en segona persona a *Poemes mediterranis* (1943-44) per tal de deixar constància de l'enllaç amb la terra:

Començament i fi, la pàtria desitjada
on torna un cop i un altre el teu camí.
("Regrés", p. 161 OC).

Noves imatges prenen forma: el molí, el ball pagès i noves evocacions, la Mediterrània:

Així et vull, mar, cenyit a una arbitrària
geografia d'illes i de ports,
evocant una alegre mitologia, oberta
dins de les teves aigües encalmades.
("Mediterrània", p. 165 OC).

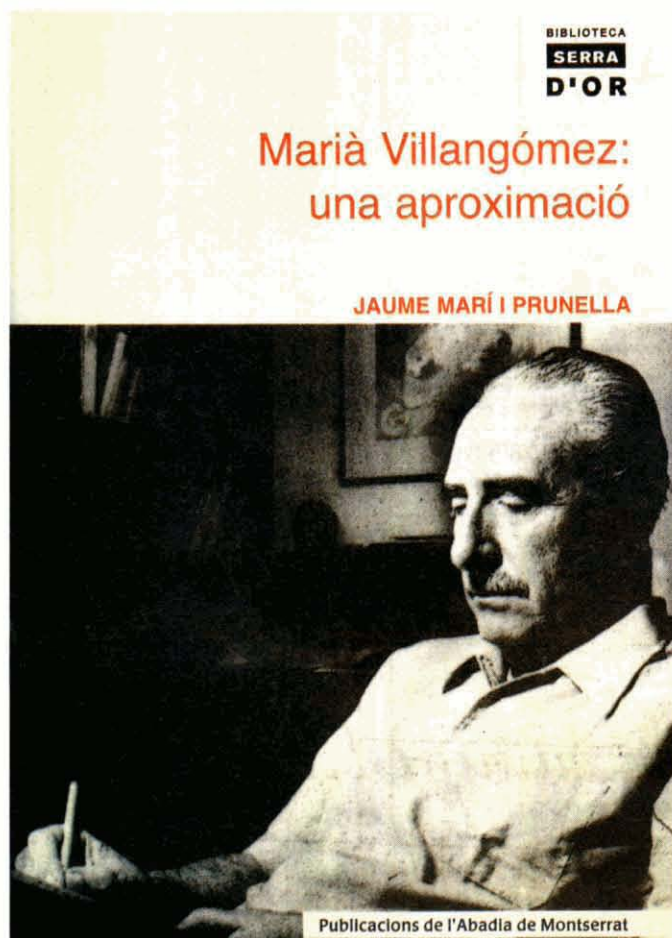
Una Mediterrània antiga com Vila ("Eivissa davant els ulls", p. 166 OC), com la parla ("No estranya aquesta terra el vell parlar, / les mudes llengües pols aquí enfonsada"; "Fresca veu", p. 168 OC), com la blanca calç intacta. I retorna l'amor i la primavera (i la inspiració tot passejant pel parc de la Ciutadella de Barcelona) i el record, l'amor i la terra, la presència en l'absència.

El mar apareix com a conducte, una altra vegada, d'unió. El bressol de la infantesa torna a ser la natura —ara el mar— com abans, al tercer poema de "Primavera", ho havia estat l'estació homònima.

La referència a Narcís Puget en cloure el llibre no és debades. Puget clou el cicle dels tres primers llibres de Marià Villangómez no pas d'una manera aleatòria. Abans fèiem referència a la plasticitat, en un moment determinat, a l'hora de donar forma al poema. Forma i fons es barrejaven no pas de manera aleatòria. Cal, però, el fonament de la plàstica, la materialització del fet en la cloenda, i és aquí on Villangómez fa aparèixer el pintor per tal de retornar-nos la visió, la imatge, el producte de la mirada i el sentiment, allò que aparegué, en el decurs de la trilogia, en íntima dualitat "home (cos-esperit) / terra (bellesa-temps)" (de la p. 56 d'*Una aproximació...*).

Durant els anys compresos entre 1946 i 1952, Villangómez escriví tres llibres fonamentals: *Els dies*,

Coberta del llibre Marià Villangómez: una aproximació, editat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Els béns incompatibles i *Sonets de Balansat*. L'etapa de Balansat fou de vital importància per entendre l'esdevenir de la poesia de Villangómez. Podríem ben bé dir que els tres llibres marquen un abans i un després en la temàtica villangomeziana sense trencar absolutament res, sinó més aviat confirmant una evolució poètica de clar component vital. *Els dies*, escrit entre 1946 i 1949, manté una relació amb la terra i la natura, però alhora aprofundeix, en paraules de Jean Serra, "en la seva ànima", ja transcendint el passat per reconciliar-se amb el present. El poema "Pròleg" és, aquí, definidor i ens marca la dualitat passat-present de manera harmoniosa, com a successió dialogada amb un temps passat en reconciliació amb el present. De bell nou les estacions conformen i confronten la realitat temporal amb relació al desenllaç vital de l'home en diàleg amb una natura en què la primavera marca l'inici i l'hivern la fi. El poeta es distancia de les coses a partir del cicle seqüencial de la vida, i la metàfora pren sentit a l'hora d'interpretar aquest distanciament poètic en forma de les dues estacions esmentades. L'"Intermedi", l'eix fonamental de tot el llibre, estructura els tres components essen-

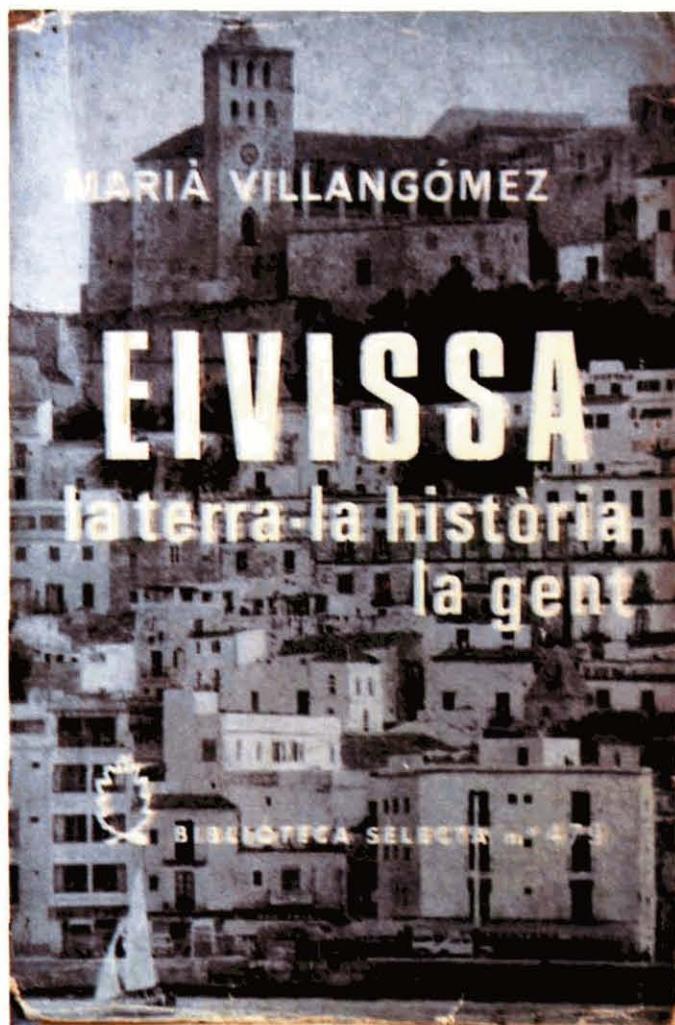
cial: el vent com a regenerador, l'oblit com a transcendència vital per passar a un altre límit emocional, i el poeta per reconvertir el mot i el pensament.

Els béns incompatibles, llibre format per quatre seccions, té l'eix vertebrador al poema "Illa", un poema en què la descripció i el record s'acosten a l'essència religiosa que, alhora, connecta amb les mostres de recerca de l'absolut dutes a terme a *Els dies*, concretament al desè poema de la primera secció; una recerca en la coneixença que fa estremir el lector en llegir els dos darrers versos, aquells que diuen: "¿Eres tu el que buscava, Déu final / en el meu pas més pur entre les coses?". "El poema", prèviament, ja ens anuncia el pas cap a "Illa" a través d'un seguit conceptual (camp, verb, silenci...) que continua amb "Cap a l'hivern" i "Tristesa que és amor". Un llibre en què la contemplació i la individualitat amaguen, una altra vegada, el sentit ètic de la preocupació existencial.

Vindrien posteriorment els *Sonets de Balansat*, escrits entre 1951 i 1952, un llibre del qual Joan Triadú guarda un excel·lent record pel fet que va guanyar el Premi de Poesia de Cantonigròs l'any 1955 i també perquè qui presidia el jurat era Carles Riba. La influència que exercí Carles Riba en Marià Villangómez és evident i així mateix ho reconegué el poeta eivissenc. L'ànima lírica, tal vegada punt de connexió amb l'essencialitat de Riba, s'intueix en una poesia pura, meditativa i profunda; una poesia en què l'autor no deixa de banda els temes precedents i els retorna a l'hora de crear enllaços amb la poesia present. El món d'"Illa" d'*Els béns incompatibles* retorna ara a "Illa fidel" en forma de separació, irreconciliable segons Margalida Pons, entre la terra real i la terra espiritual. ("No trobaràs la pedra que s'arrela / en quaranta anys de somni i de desig / i floreix en uns cims de poesia."). El poeta ja ha assolit la terra espiritual. Val a dir, però, que la separació formarà part d'una actitud contemplativa de la qual *La miranda* serà clar exponent. El trencament, per tant, no crec que sigui taxatiu ni tan sols simptomàtic de cap mena d'abandó intrínsec. Diria que forma part de la lògica evolutiva d'una molt arrelada ànima lírica.

En efecte, *La Miranda* assoleix, podríem dir-ho amb aquestes paraules, una plenitud de mires, de llunyanies que, en el cas de Marià Villangómez, són records, terra, poble i, tot continuant amb el que ja va encetar a "Illa", apropament a un absolut. Així doncs, veiem que el paisatge torna a incorporar-se al contingut villangomezian —si és que alguna vegada l'havia perdut—, i la poesia pren un caire més popular. En algun lloc s'ha escrit la possibilitat que alguns poemes de *La Miranda* puguin tenir un cert caire realista, un tema del qual parlo en un capítol del llibre. Ara bé, com diria Villangómez, "La poesia és poesia i res més". Parlem, per tant, de gust estètic, un gust estètic que incorpora, també una altra vegada, el tractament de temes bíblics així com la referència a l'acte pictòric. Per acabar, trobem un motiu de síntesi de contraris en la lectura d'"El Poema",

Eivissa, la terra, la història, la gent, un dels llibres en prosa, de caràcter miscel·lani de Marià Villangómez, editat el 1974.

confrontació entre racionalitat i sentiment, nus, en essència, de la realitat humana.

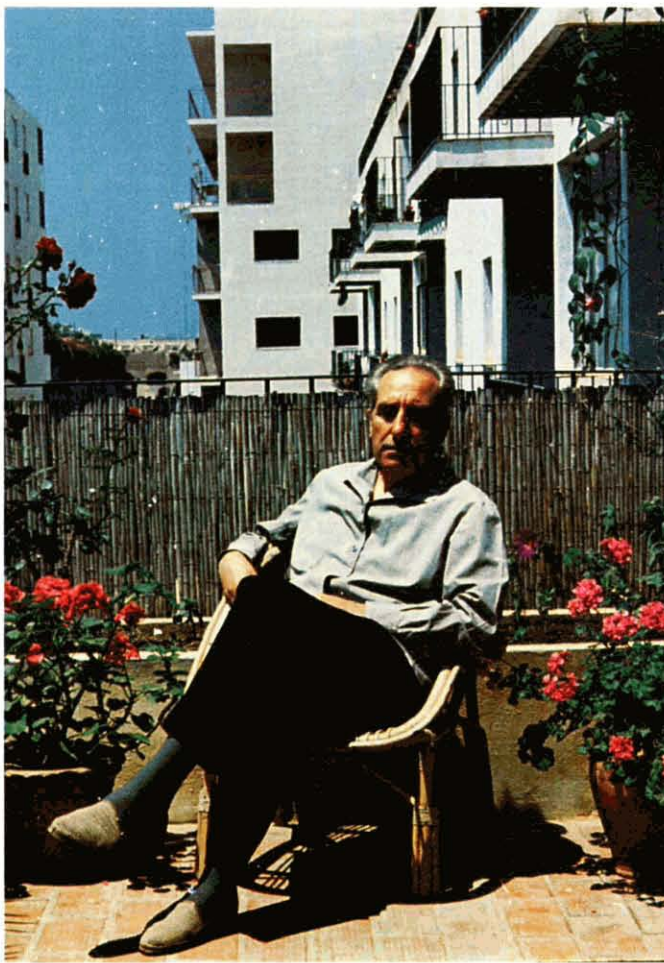
El cop a la terra es va escriure l'any 1956 i és, per a molts, el llibre més unitari de Villangómez conjuntament amb *Sonets de Balansat*. Els homes i les dones que hi surten, emblemàtics per a la comprensió gairebé antropològica de l'Eivissa d'aquells anys, s'aparten del realisme social incorporat al Principat. En aquest retrat col·lectiu hi té cabuda tot un ventall simbòlic, però cal advertir que en la confecció d'aquest retrat el sentiment objectiu és el principal protagonista.

El cop a la terra és el penúltim llibre de poesia de creació pròpia i el fet unitari que el caracteritza forma part més d'un procés evolutiu que no pas d'un intent del poeta de fer-lo coincidir amb la realitat social i política establerta. En llegir "L'home dels camps", "L'homei", "Uc dins la nit" o "Carbó i calç" podem observar un itinerari discursiu característic que ben poc té a veure amb cap mena d'adscripció.

L'obra poètica de Villangómez acaba l'any 1963 amb l'edició de *Declarat amb el vent*. Villangómez, a la segona edició en un sol volum de *La miranda* i *Declarat amb el vent* (1977), comenta quin ha estat el seu procés poètic, un procés que s'adequa lentament a partir d'una emoció "pregona i fosca" i que acaba amb l'adequació del mot. Enmig de tot plegat, diu: "una illa que feia referència a tota la terra o al poeta". Parlem, per tant, de símbol. I és el símbol precisament allò que forma part de la seva conceptualització del poema en una segona fase abans de passar "als termes que s'aprofundien".

Declarat amb el vent. Un vent que arriba i se'n va, que s'enduu coses i en porta d'altres, que foragita la boirada i aprima l'horitzó. No són, potser, aquestes, accions de vida? El poeta ens les ha explicat a bastament. A partir d'ara, per a ell, ja n'hi haurà prou.

Al cinquè apartat del llibre faig referència a una, a vegades volguda, interpretació del poeta dins l'estètica de l'Escola Mallorquina. Tal com comento en algun paràgraf d'aquest capítol, no es tracta de fer comparacions inútils sinó, més aviat, de donar uns breus arguments que, d'una manera o altra, volen desvincular Villangómez d'uns intents (els de Miquel Dolç, Joan Fuster i Josep M. Llompart) d'adscripció a aquest moviment, tal com ja resta palès al llibre de Jean Serra, punt de referència ineludible, *Ales que s'obriran a un nou embat*. En considerar la independència del nostre poeta com un fet inalienable, no és correcte, des de meu punt de vista, incloure Villangómez en els deu preceptes esmentats per Llompart al primer volum editat per Moll d'*Els poetes de l'Escola Mallorquina*. Òbviament, la mateixa característica del llibre *Marià Villangómez: una aproximació*, no comporta cap afany d'aprofundiment sinó més aviat el fet de donar pistes o, més ben dit, insinuar possibles estudis comparatius més extensos. L'aparició d'alguns exemples, com el de Maria Antònia Salvà, intenten precisament això: mostrar la fragmentació existent entre el poeta eivissenc i els poetes mallorquins, a través de petites exemplifi-

Marià Villangómez Llobet, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes el 1989. (Arxiu M. Villangómez, IEE).

cacions poemàtiques que són, d'altra banda, potser massa evidents. La manca d'aïllament, en el sentit d'insularitat; la manca d'un sentiment de fidelitat a algun mestre predecessor; la inexistent visió mítica d'un món, o fins i tot la carència d'un formalisme expressiu rellevant, no són trets amb els quals puguem emmarcar la poesia villangomeziana. Això no obstant, val a dir que, si alguna d'aquestes característiques rau en la poesia de Villangómez és, lògicament, a manera d'elaboració d'una conceptualització més pròpia de l'esdevenir que no pas de la remembrança melangiosa d'una actitud vital limitada.

L'apartat que complementa "Els llibres de poesia" és, necessàriament, *Les Versions de poesia*. I dic necessàriament perquè és a les esmentades *Versions* on Villangómez demostra la seva universalitat poètica, una universalitat que es fa palesa al títol d'un dels seus llibres, en aquest sentit, més emblemàtics: *Altres ales sobre una veu*, la "veu" formulada —diu al pròleg— en llengua catalana, i les "ales" com a "versos concebuts en altres llengües". "Les ales —continua— vénen de lluny: reflecteixen altres espais, s'agitaven en regions llunyanes, potser desconegudes. Sovint procedeixen d'altres temps."

La condició de poeta fa que Villangómez superi la seva pròpia temporalitat cronològica, la qual cosa

l'aparta de diferents moviments estètics i el situa en l'àmbit de la transgressió en el sentit, tal com fa referència al pròleg del llibre esmentat, de "sortir d'ell mateix, deixar de mirar els seus encontorns, acostar-se a pensaments i emocions diferents, a paisatges estranys". Amb tot, tal com comento a l'*Aproximació*, "[cap] adhesió a cap corrent literari, ni cap adhesió infrangible personal no han fet que Villangómez versionés una quantitat relativament llarga de poesia que abasta tant la literatura anglesa com la francesa, la italiana o l'espanyola". Ara bé, l'única realitat d'aquestes versions és el poema individual, l'obra com a sentit ètic, moltes vegades, i també estètic. És potser per aquest motiu que el poeta sempre escriu el seu nom a les versions, per signar la fidelitat corresponent no tan sols a un poema, sinó a la traducció d'aquest poema.

No citaré aquí els diversos llibres de versions establerts per Marià Villangómez, dels quals ha parlat amb gran autoritat Francesc Parcerisas, però sí que vull fer referència al sentit de complementarietat d'aquestes versions en relació als llibres originals de poesia. Villangómez, en el decurs dels anys en què va escriure la seva poesia original es va endinsar, mitjançant l'emoció (quina paraula més difícil de significar!) en la seva immediata geogràfica, tot i que la plena condició de poeta crec que hagués estat la mateixa encara que no hagués nascut a Eivissa. Quan ell acaba la seva obra original continua dedicant-se a la traducció d'altres poetes o, més ben dit, a alguns poemes d'altres poetes internacionals sobretot anglesos i francesos i, en nombre menor, italians i espanyols. La complementarietat, ben equilibrada i gairebé es podria dir que premeditada rau en el fet d'aquest desig inabastable de fer front a altres estètiques ja sabent-se posseïdor de la pròpia; és talment com si Villangómez, un cop acabat el seu cicle original, en necessités un altre per equilibrar no tan sols el seu corpus poètic sinó també la seva pròpia existencialitat poètica, un afegit important per acabar de tancar de manera definitiva un pensament, tal com he dit abans, estètic, en confluència amb un esdevenir essencialment ètic.

Les aproximacions literàries impliquen, necessàriament, unes certes restriccions sintètiques. I això és el que he hagut de fer, sobretot, a l'apartat "Els llibres de prosa", un capítol en el qual incloc la narrativa extraordinàriament sensible de *L'any en estampes*, els dos volums històrics i antològics *Llibre d'Eivissa* i *Eivissa: la terra, la història, la gent* i els quatre volums de caràcter bàsicament miscel·lani que conformen la sèrie *Algunes notes sobre les Pitiüses*, *D'adés i d'ahir*, *Parlar i escriure* i *El llambreig en la fosca*.

L'any en estampes, obra escrita bàsicament durant l'any 1953, és un llibre extraordinàriament delicat, amb una mesura exacta dels mots que conformen un contingut de bellesa prosaica emocionant que no fan oblidar en cap moment l'essència poètica de l'autor. Els dotze capítols que structuren el llibre són encapçalats per versos de diferents autors, però potser n'hi ha un, de Carles Riba, que sintetitza prou bé no tan

sols el capítol que encapçala sinó el conjunt de l'obra: "Val més la teva imatge que no mil pensaments". Una imatge que es trenca amb el rigor dels dos llibres posteriors: *Llibre d'Eivissa* i *Eivissa: la terra, la història, la gent*, editats respectivament els anys 1957 i 1974 i que retorna, fragmentada, en els darrers quatre llibres miscel·lanis a què he fet referència anteriorment.

Així doncs, si a *Alguns escrits sobre les Pitiüses* trobem encara una formalització temàtica estructurada en "Notes de llenguatge", "Les lletres" i "La terra i la història", a *D'adés i d'ahir* ja podem parlar d'una plasmació pràcticament literària en la seva integritat, introduïda per tres poemes ("Passeig a Santa Eulària", "Dona" i "Sonet"), dels quals el segon podria obrir l'estudi, tal com manifesta a la introducció de "Tres poemes" el mateix Villangómez, "d'una línia poètica que he seguit poc, en moments molt espaiats".

D'altra banda, *D'adés i d'ahir* exposa, com diu també Villangómez al "Pròleg", la magnífica virtut de "presentar la llengua catalana de les tres maneres que l'he escrita", és a dir: el català literari, el català amb introducció de formes insulars i el català escrit en dialecte eivissenc, la qual cosa ens remet, pel que fa a la matèria lingüística, al *Curs d'iniciació a la llengua*, del qual parlarem breument, i a "Notes de llenguatge" d'*Alguns escrits sobre les Pitiüses*.

Parlar i escriure, editat l'any 1994, és un llibre compilador adreçat a la curiositat literària i, sobretot, un llibre necessari si tenim en compte que les primeres edicions de l'obra de Villangómez són del tot introbables a Catalunya, llevat d'algun cas a llibreries de vell on, de manera molt puntual, hom pot trobar-ne algun exemplar perdut. Els tres apartats del llibre ("Pròlegs", "Articles i altres escrits" i "Parlaments i intervisius") ens ofereixen la possibilitat de llegir quarantatres escrits que, altrament, potser a hores d'ara serien més aviat objecte de recerca.

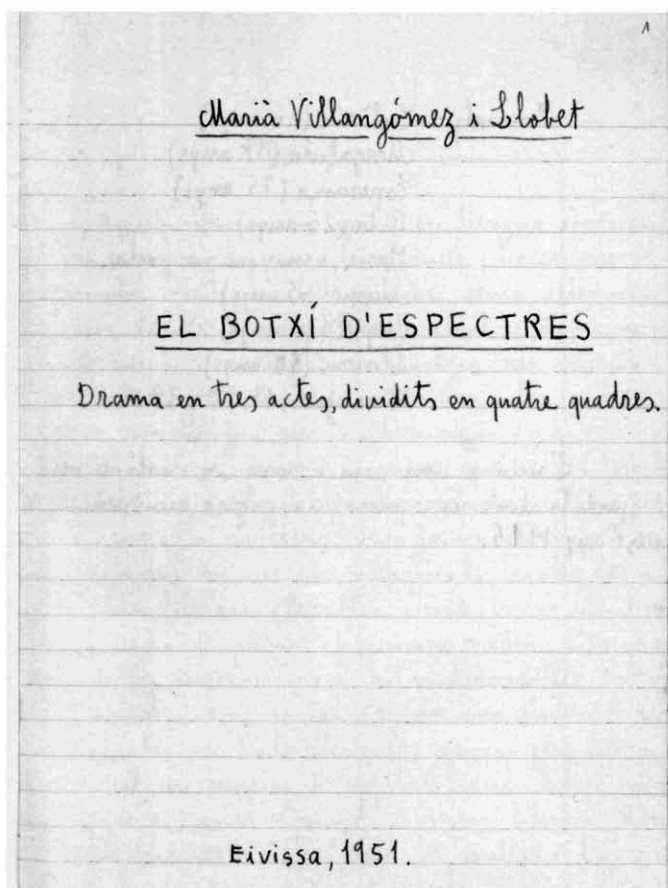
El títol del darrer dels llibres miscel·lanis, *El llambreig en la fosca*, editat l'any 2000, simbolitza el recull general de l'obra, en un intent d'il·luminar un no-res sobre el qual hom esdevé allò que és. I Villangómez ens ho mostra mitjançant una sèrie de textos exemplificadors del que ha estat la seva vida. "La catedral", "El cine Serra i el teatre Pereira", "Les petites biblioteques", "L'institut", "El castell", etc., són no tan sols escrits esparsos sinó que formen part de l'esdevenidor del poeta, en una clara síntesi de paraula i d'imatge, d'unes imatges sobre les quals Villangómez ha escrit tot configurant el corpus poètic ja conegut. En definitiva, un llibre evolutiu en què el poeta ens ofereix allò que ha estat subjecte i objecte per ser, en la plenitud, un altre cop subjecte, és a dir: l'home, la terra i el mot.

Pel que fa al *teatre*, Villangómez fa una tasca essencial, ja que no només tradueix i crea sinó que adapta les seves obres per fer-les més properes, més locals, més circumstancials. En aquest sentit, tot seguint les paraules de Francesc Parcerisas, ("Les traduccions de Marià Villangómez", UIB, 27 d'abril de 1995) les obres són

adaptades al parlar popular eivissenc, són arranjades per a una representació de teatre amateur i el text és adaptat a les possibilitats de l'escenari i dels actors reals. Adaptació en la localització, en el temps i en la parla, tres característiques que emmarquen el *Somni d'una nit de Sant Joan* i que ben bé es podrien fer extensives a la pràctica totalitat de l'obra dramàtica de Villangómez. Perquè en tot això hi ha un fet essencial: la llengua emprada, és a dir: la tercera manera d'escriure en català. Al pròleg d'*Es gat amb botes*, l'autor comenta: "I sempre he cregut que si l'expressió dialectal —l'eivissenca en aquest cas— té un lloc entre les lletres, és principalment a segons quins diàlegs teatrals. En tenim bones mostres a diferents literatures. I aquesta consideració —una justificació, si així ho volem— va a part del gust que sempre he experimentat manejant, amb intencions d'art, la parla de la família i alhora dels pagesos entre els quals vivia en aquell temps que escrivia *Es gat amb botes* i algunes altres obres que la varen seguir". El contrast entre l'estilització poètica i la parla teatral esdevé un joc en equilibri del qual la llengua és la gran beneficiada —la llengua en tots els àmbits—, alhora que permet valorar de manera excepcional l'agilitat del poeta en el maneig de la localització, una mostra de la qual ens fa avinent el mateix Villangómez al pròleg de *Somni d'una nit de Sant Joan*: "I cap al final de l'adaptació faig dir a Andreu unes frases contràries a les que pronuncia Teseu: —Es meus cans són de raça eivissenca. Ja ho sabeu: fins i àgils, blancs amb taques roges, d'oreies dretes, no com aquelles que, penjant, pareix que granen sa rosada des matí. L'heroi de Shakespeare diu: —Els meus cans són de raça espartana, amb barres llargues i pèl rogenc, i dels seus caps penegen unes orelles que escombren la rosada del matí."

Però la publicació de tot el teatre de Villangómez és en espera; quan això s'esdevingui —on pretén anar la literatura catalana sense Marià Villangómez?— hom podrà veure, segons mots d'Antoni Nadal, que Villangómez és "l'escriptor que ha dut a terme la modernització del teatre d'autor a Eivissa."

Marià Villangómez: una aproximació clou amb una referència de divuit pàgines al *Curs d'iniciació a la llengua*, una eina imprescindible editada l'any 1972. Al darrer apartat d'aquesta obra, titulat "La llengua dels eivissencs i formenterers", Villangómez escriu: "Ja sabem que la parla de les Pitiüses, anomenada eivissenc, és una de les modalitats del català; no la podríem conèixer bé sense relacionar-la amb la llengua de què forma part." (p. 205). El to didàctic del llibre, però, va servir perquè uns quants alumnes poguessin aprendre les bases lògiques de la llengua pròpia, una llengua que malgrat penúries diverses i atacs vilipendiosos roman, tot i la seva feblesa, encara viva. El llibre, estructurat en tres parts ("Introducció", "Gramàtica i lectures" i "La llengua dels eivissencs i formenterers") reuneix, per a cada apartat de gramàtica i ortografia, dues lectures, unes lectures que abasten poesies i cançons, fragments d'història i bibliografia,

Portada del manuscrit original de l'obra de teatre inèdita titulada *El botxí d'espectres*, 1951. (Arxiu M. Villangómez, IEE).

contes i rondalles i fragments narratius diversos. En definitiva, una obra cabdal editada per primer cop en uns moments històrics no gaire bons i encara menys favorables per a una llengua que, malgrat tots els malgrats, encara és la nostra.

L'any 1955 Villangómez rebia el Premi de Cantogròs per *Sonets de Balansat*. En aquest llibre hi ha un poema que diu:

Darrera de les naus, com una estela
que el temps no esborra, com un solc obert
a la sement més noble, fou complert
el destí d'una llengua amb llast i a vela.

Redossada entre roques, ara anhela
retornar al mateix port, no pas desert,
oh gallardets i pals on és despert
un neguit i on un flam es desentela!

El mot illenc duu salaborr marina,
soledat, llum de feixes en saó,
aires on el pi vola amb la savina,

el goig amb rels d'esforç i de dolor.
Veureu un batec d'ales de gavina
i brins novells de l'íntima llavor.

Es tracta de: "Als poetes catalans amics".
Bona nit i moltes gràcies. ■